

EL CONJUNT DEL BAIX TER I LES SALINES EN ELS SEGLES XVII I XVIII

Les recerques pels arxius i els reculls sobre les polèmiques, plets i litigis sorgits al llarg de dos-cents anys per l'alteració i desviament del curs dels rius Ter i Daró, va deparar-nos la troballa de diferents plànols que acompanyaven els expedients.

Tenim, així, una valuosa cartografia, inèdita, de la plana baixa dels dos rius, que amb motiu de l'edició d'enguany del Llibre de la Festa Major publiquem junt amb alguns capítols del treball que portem a cap.

Cal fer una ràpida història sobre els motius que promogueren la desviació del curs i el llit dels dos rius, el TER i el DARÓ.

Els veïns del Ter, començant per la Universitat de Torroella, mestressa de totes les Deveses, procuraven guanyar terreny a expenses del llit fluvial amb marginades i plantacions d'arbredes que estrenyien el curs de les aigües. Pel que feia al Daró, els propietaris dels recs dels Molins de Gualta i de Pals, descuidaven la neteja dels canals i de mantenir l'amplada corresponent al volum de l'aigua, i només els preocupava el crescut pagament en gra, especialment, arròs, que feien els regants al cap de la collita. Per altra part, aquests usuaris, que no tenien escrúpol en aixecar petites rescloses dintre el llit del Daró, en tot el seu curs, obrien canals als seus marges, sense preocupar-se dels perjudicis ocasionats a tercers.

Totes aquestes anomalies i afany de regadiu, amb el beneplàcit dels amos de les aigües, promovien, amb les periòdiques avingudes del Daró, unes inundacions paoroses que, quan s'esdevenien juntament amb les del riu Ter, negaven des de la platja de Pals a Fontclara, Palau, Fontanilles, Gualta, Serra, Ullastret, Canet, Albons fins a Cinclaus i Empúries. Fotografies en el primer terç del present segle mostren aquests aiguats en l'Empordà Mitjà.

A finals del segle XVII, diferents propietaris de terres afectades començaren clandestinament la construcció d'un rec per desviar el curs del Daró que corresponia en bona part al Rec del Molí de Pals, cosa que provoca polèmiques i aldarulls.

El 1730 es comença a rebaixar el mur de la resclosa de Canet, que motivarà l'ofegament dels terrenys dels termes de Serra, Canet, la Tallada i, també

d'Ullà i Torroella; s'inicia el projecte de destruir la de Colomer i la de Torroella per fer-ne una altra de nova als Molinots, dessota Jafre, que proporcionarà aigua als dos canals, de la dreta i l'esquerra del Ter.

Aquest projecte promou l'aixecament unànim de tots els propietaris de les terres per on passaran els nous recs o canals i dels propietaris de les rescloses i per tant de les aigües i regadius. Els expedients de les rectificacions que presenten els afectats, de les visites oculars i testimonis, els plànols i nous projectes, fan augmentar el volum de la paperassa mentre els anys transcorren sense que s'arribi a cap acord satisfactori entre les parts.

Arriba un dia que es comença a desenvolupar el pla de rectificació del curs del Ter i el rebaix de la resclosa de Colomers, però la influència dels propietaris de les aigües i dels molins, obté dels propis Jutges la derogació d'aquest pla.

Entremig d'aquestes discussions, que perduren al llarg del segle XVIII, diferents terratinents, amb terres a la ribera del Ter dins el terme de Torroella, no tenen escrúpols a l'hora de fer entrar les aigües del riu a les terres comunals per negar-les i, amb l'excusa que eren aigualeixos i terres novals, adquirir-les a baix preu. Veiem que el que foren les Salines de Torroella i altres terres de la banda esquerra del Baix Ter, a l'Estartit, passaren a ser propietat dels rics hisendats.

Els diferents ajuntaments prou protesten, informen i donen coneixement d'aquestes apropiacions i anomalies, com de la desmesurada i estesa propagació del cultiu de l'arròs, sense escrúpols a l'hora de mantenir aigües estancades que promouen les enfermetats i epidèmies. L'Ajuntament de Torroella tampoc no s'absté d'ampliar els seus propis conreus i fins dona les terres en arrendament.

No és estrany que la noblesa i els grans terratinents, s'oposessin, junt amb l'església i els cavallers —que percebien els delmes de tots els fruits— al canvi de curs dels dos rius. Ells havien de ser els principals contribuents de les despeses i, a la vegada, les seves terres eren les que havien de donar pas al nou curs del riu. No tenien cap interès a canviar l'estat de coses i, per això, feien obstrucció a aquests projectes amb protestes, testimonis i altres subterfugis amb què, aprofitant la lentitud de la justícia, donaven llargues a la resolució definitiva.

Els ajuntaments, entre els components dels quals hi havia partidaris dels terratinents, es mantenien passius i s'amotllaven en aquell fer i desfer projectes encara que vinguessin de Madrid disposicions enèrgiques encaminades a tirar endavant el nou curs dels dos rius, mentre les autoritats de Girona i Barcelona estaven lligades al costat de la noblesa.

De tot això, es troba una extensa documentació iniciada ja a final del segle XVI, que és quan es fan formalment les reclamacions sobre els defectuosos traçats orogràfics dels canals dels regadius i dels abusos en l'ocupació dels marges del Ter que estrenyia el seu llit i provocava inundacions.

La protecció de què gaudeixen els propietaris de les rescloses i molins fa que perdurin aquestes coses fins ben entrat el segle passat, quan és adreçat definitivament el Ter i es dona un nou curs, però no definitiu, al Daró. Per

a més ironia, aquest projecte d'unió del Daró amb el Ter, no es portarà a cap fins a mitjans del nostre segle, i queden encara per resoldre les famoses «clavagueres» de sota el Rec de Molí de Gualta.

De tota aquesta documentació, com dèiem al principi, hem separat dos plànols, que considerem prou interessants per un millor coneixement del paisatge que oferia l'antiga Gola del Ter, els Griells, les Deveses, els Salancs, i de l'emplaçament de les antigues Salines que a continuació comentarem. (Per a una millor orientació geogràfica actual del sector del Ter Vell, vegeu en el Llibre de la Festa de 1987 el treball «Topònims de la plana del terme municipal de Torroella de Montgrí» de Josep Pascual, Mònica Martinoy i Joan Torró).

Acaparament de terres contigües als rius

Tant la Universitat, en els terrenys de les Deveses, com altres propietaris veïns del curs del Ter, amb el pretext de protegir llurs propietats quan es produïen fortes avingudes i aiguats, aixecaven margenades i motes, plantaven arbres i canyissars, anaven minvant l'amplada del seu curs. D'aquesta manera guanyaven al llarg dels anys considerables terres i la tala dels arbres proporcionava substanciosos beneficis.

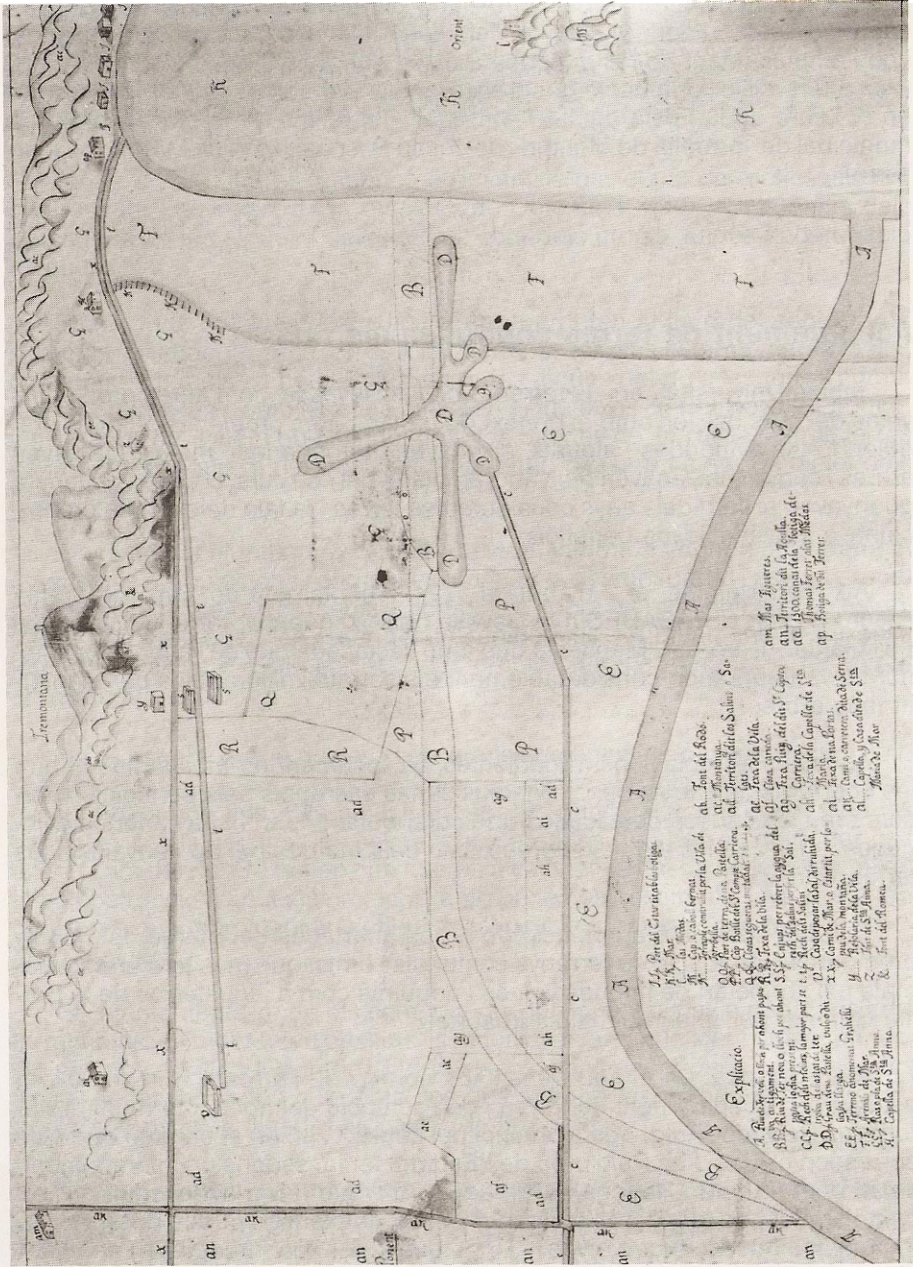
Així per exemple, el 2 d'abril de 1724, l'Ajuntament de Torroella prenia l'acord de «fer ESTACADES a la Devesa per així guanyar terreny ocupat pel riu i plantar-hi arbres». Manifesta que amb l'estacada que es va fer l'any anterior es van engrandir considerablement els sorrals, millorant-los per plantar-hi més arbres.

Aquestes apropiacions fraudulentas, l'aixecament de motes dins el riu i les obertures de canals per a regadius sense escrúpols pels perjudicis a tercers eren les causes destacades que contribuïen, quan hi havia fortes avingudes, a fer que les aigües sobreexissin dels marges del riu i envaïssin les terres veïnes.

Un altre sistema d'apropiació de terres apartades del marge del riu era promoure la inundació de terrenys comunals i erms, que més tard eren reclamats pel propietari de finques veïnes i adquirits com a aigualeixos de la Batllia General per unes quantitats irrisòries.

Joan Surroca, en el seu treball «El Conreu de l'arròs a l'Empordà», fa esment de l'acaparament de terres i de l'actuació del noble i terratinent torroellenc Salvador Puig, que a principi del segle XVIII, en el paratge que avui correspon al Mas d'en Puig prop de l'Estartit, tenia, segons un informe municipal, entre 20 o 25 «fanega en un agualuxo» que havia aconseguit mitjançant l'argúcia de fer «dexar al rio, por medio de plantios que le desviaban e impedian a buscarse otro alveo». Amb aquest sistema fraudulent, l'any 1734 disposava ja de 100 fanegues.

Igualment, sobre el comte de Solterra, trobem que «posee dicho titular muy ricas fincas en la parte septentrional del rio Ter, algunas de las que en otro tiempo eran alveo del expresado rio».

P. ...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

I encara esmenta un altre cas, el del Sr. Peguera les terres del qual fan més de 100 vessanes, mentre segons els vells del lloc i el cadastre de 1723, sols en tenia 20¹.

Plànol I

Aquest plànol és de gran interès cartogràfic perquè mostra un curs i una desembocadura del riu Ter situats més cap a migdia del lloc que avui coneixem com del TER VELL i la seva GOLA. Aquell curs podria correspondre, a partir de la corba, a la Pineda de la Barraca des d'on devia seguir fins al Clot dels Joncs, on devia vessar les aigües al mar, en tot aquell paratge conegut avui com els RIELLS, o també Graells.

També veiem com el vell REC DELS MOLINS, que alimentava el Molí del Mig i el Molí d'Avall (La Galera, que fou Molí de Batans) desaiguava a les Basses de la Pastella, que més tard amb el nou curs esdevindrà la Gola del TER-VELL.

Aquest plànol ben detallat mostra l'emplaçament de les antigues SALINES, amb el nom de SALINS, al costat del camí d'en Serra, que va del Mas Figueres al riu. S'hi aprecia el magatzem de la SAL GROSSA, (V en el plànol); els dos aljubs que rebien l'aigua del mar (s) pel canal o rec (rt) assenyalat amb el nom de REC DELS SALINS, que del veïnat de l'Estartit, al peu del camí vell, conduïa l'aigua a tota aquella gran closa.

Hem trobat que ja el 1421 Francesc Ros establia 25 vessanes per fer-hi SALINES, amb els seus POUS, BASSES i SÈQUIES, que sens dubte corresponen a aquest paratge, conegut com els SALATS O SALANCS. Un altre detall a remarcar és el nombre de propietaris veïns de les finques comunals i del riu, i el canvi que s'aprecia en el plànol II tant de les peces com dels propietaris.

La disposició i el detall del paratge i del posterior curs que va prendre el Ter (assenyalat amb el puntejat) que apareix en aquest plànol I, pot correspondre al segle XVII i devia perdurar fins a l'últim terç d'aquella centúria. Així hem vist com el 1676 persistien encara les salines, si bé eren poc productives.

En comparar els dos plànols I i II, que presenten un traç i un dibuix molt semblants, potser d'un mateix autor, creiem que poden correspondre a ple segle XVIII, i que foren fets l'expressament per a ús de la casa Puig, i el II per a les reclamacions o compra de les terres.

Comentaris al plànol II

El geòmetre Joan Ferrer, de la Bisbal, autor del plànol, hi manifesta que la disposició del curs del riu Ter, dels recs i l'especial divisió de les peces de terra, es trobava així el 29 D'ABRIL DE 1730, data aquesta primordial per remarcar quina era la propietat de les finques en litigi. (Cal confessar que no hem cercat les dates d'aquelles gestions.)

1. SURROCA SENS, Joan. EL CONREU DE L'ARRÒS A L'EMPORDÀ, pp. 32-33, Tesi de Llicenciatura, (inèdita) Universitat de Barcelona.

En aquest dibuix poden apreciar-se les basses o llacunes que negaven les terres en litigi (*H*), que no figuren en el plànol I, voltades per les terres assenyalades amb *A.*, contigües a la CLOSA SAGUERA, propietat de Puig (*F*, en el plànol).

Les terres que foren SALINS (6) han passat al comte de Solterra així com les terres assenyalades amb els números *10*, *11* i *13*.

EL REC DELS SALINS ha passat a ésser escórrrec, d'aigües pluvials o de la muntanya. Fa poc temps quedaven restes d'aquest rec al peu de la carretera nova, davant la Casa Nova.

Al Comú, se li reconeixen tan sols petites parcelles que corresponen als «vestigis» d'aljubs i magatzems de la sal emplaçats en un lloc diferent.

Els dos molins, el del Mig i el d'Avall s'esmenten com a «molins dirruhits».

És curiós l'emplaçament, i l'esment, del BARCARÉS o embarcador dels BOUS riu amunt, allà on devien carregar la Sal Grossa i les mercaderies per a la vila. Hi figuren altres embarcacions en el mar que tal vegada esperen poder entrar per la gola. Tot plegat és una rememoració nostàlgica d'un riu cabalós, que permetia que en temps més antics les barques arribessin fins a prop de l'Horta d'en Solés, com ens explicaven els nostres avis.

EL BARCARÉS podríem situar-lo, agafant com a punt d'orientació el Mas Bassó i la Font del Rodó (lletra *V* en el dibuix), sota els paratges coneguts avui per la Closa de la Casa Nova i el Rec Vell, al costat de les terres més orientals del Mas d'En Puig, lloc on aproximadament queda tancat pel riu el Camí dels Molins, i que en el plànol s'esmenta com a CAMÍ DE LES BARQUES (assenyalat amb el número 3).

Continuant l'exploració del plànol, veiem que el terraplè que protegia totes les terres pròximes al mar és esmentat com a «vestigis de mota vella» (*R*), i el més proper a l'Estartit com a «terraple fet a costes de la vila» (*Q*) que protegia l'antic embarcador.

El Ras de Santa Anna assenyalat amb la lletra *A* com a «terra de la qüestió» era d'una extensió immensa i, finalment, només en quedà un petit vestigi al voltant de l'església de Santa Anna i la resta passà a mans privades.

L'explotació de la sal a Torroella

Són ben exígües les notícies en els nostres arxius sobre les Salines de Torroella. De no ser per la troballa del plànol I, desconixeríem el seu antic emplaçament.

Per a l'explotació i «cultiu» de la SAL, eren essencials uns paratges idonis. Calia una platja, un litoral baix i extens per instal·lar-hi les «eres» (semblantment als camps d'arròs) o feixes per a l'evaporació i la cristallització, i per bastir-hi, en un lloc proper el port o embarcador per al seu transport marítim.

Era important l'orientació, per rebre la màxima insolació i l'acció més directa dels vents dessecants que, en el cas de Torroella, era la tramuntana.

L'emplaçament de les Salines, a prop de l'Estartit, reunia les condicions més òptimes per aquest tipus d'explotació. Es proveïen d'aigua del mar per un rec que partia de la platja, i seguia el camí vell, vorejant-lo, fins a uns aljubs o safareigs que servien de reserva i regulaven el cabal d'aigua de mar que s'estenia pels Salins.

Notícies històriques locals sobre les salines

Les primeres notícies que en tenim són una mica confuses. Corresponen al regnat de Pere el Gran. Aquest va donar, el 1276, la ciutat de Girona a la seva muller Constança, i aquesta rebia dels jueus de la ciutat molts cabals ella correspondria amb concessions i privilegis. En tot cas sabem que cedeix per vida al jueu gironí Strug Ravaya, el 1277, les salines de Torroella de Montgrí.

El 13 de desembre de 1421, es permet a Francesc Ros, que no sabem si era torroellenc, establir 25 vessanes de terra, dins el terme, per fer-hi SALINES, amb els seus POUS, BASSES i SÈQUIES (Arxiu de la Corona d'Aragó, Llibre VI Foli 1416). Sens dubte són les que trobem establertes en els paratges dels SALATS. La tercera notícia, molt tardana certament, és una relació de béns municipals, del 1676, que diu així: «En aquest any existeixen les salines, però en estat poc productiu, en temps passats s'entreien molts ducats». (Llibre de Possessions, fulls solts. Arxiu Històric de Torroella de Montgrí)

Segurament, pocs anys després, les salines devien quedar abandonades. En el plànol I es pot veure la gran extensió que tenien abans de 1730. A primers del XVIII, aquests terrenys ja pertanyen al comte de Solterra i a la casa Puig, i dels salins tan sols s'esmenten els aljubs i un magatzem enrunat, i en un emplaçament diferent (Plànol I).

Per primera vegada trobem, l'any 1686, entre els arrendaments que anualment feia la Universitat del monopoli comunal i els cobraments sobre carnisseries, escorxadors, gavelles, llana, plom i pólvora, aiguardent, raïms, etc. L'arrendament del cobrament dels drets de la SAL GROSSA i, a la vegada, notícia de les obligacions de l'arrendador, dels comerciants i dels traficants de sal, que han de pagar.

L'any 1697 s'esmenta l'arrendament que anomenen de CÀRREGA I DESCÀRREGA que probablement ja era aplicat en anys anteriors. Correspon, principalment, al transport de les mercaderies i grans que es devien carregar i descarregar al Barcarés i a la vila, tant si arribaven per mar o per terra. S'hi expressa l'obligació de pagar qualsevol mercader, venedor o comprador i dels transportistes i les barques, de l'arrendador, i el control que ha de portar. Considerem que era una mena de «fielato, barra o control de proveïments que es feia temps passats».

En èpoques de penúria administrativa, els arrendadors avançaven part del que havien de pagar, avançaven cabals i feien préstecs a compte.

El 1710, el 23 de febrer, l'Ajuntament arrenda la SAL GROSSA; no es fa esment de la càrrega i descàrrega, el que pot significar que aquella taxa pot-

ser va ser passada a una altra partida. L'arrendatari pagava per cortera de sal (15 rals barcelonesos) per això pensem que devia ser un magatzemista o venedor a l'engròs.

En el cadastre de 1717, tal vegada promogut pel Decret de Nova Planta (16 gener 1716), uns veïns fan una declaració testimonial dels béns de la vila, i en la partida que porta el número 16 que es fa sobre instal·lacions comercials de la població, diuen: «si troba lo estanch de tabaco i de la SAL, pero son en utilitat del Rey, que D. guarde» Segons això, el control, el dipòsit i la venda de la sal era a càrrec dels administradors sota l'autoritat de l'Intendent del Principat.

Una curiosa guia del magatzem saliner de la veïna vila de l'Escala, amb data de 25 setembre 1764, assevera l'existència d'aquest control que comentem.

És probable que, a l'inici d'aquell segle XVIII, l'abandó del manteniment de la mota de la platja de l'Estartit que protegia dels embats del mar la gola del Ter Vell, l'avanç de les terres i de la duna costanera, l'abandó pels propietaris de les voreres del riu i pels arrossaires del drenatge i la neteja del curs del Ter van provocar el cegament del llit impedit l'entrada de les grans embarcacions. A mitjan segle, en relació amb el transport per mar ja s'esmenta el PORT de l'Estartit que era un petit embarcador, situat on avui és la Plaça del Dr. Fleming, protegit per unes motes a càrrec de l'Ajuntament, remarcades en el plànol II amb la lletra Q.

No ens volem determinar sobre el procediment emprat pels dos potents hisendats en l'adquisició d'aquelles terres comunals, devien existir les corresponents escriptures notarials, que caldria cercar, però hem cregut que era d'interès l'exposició dels dos dibuixos que revelen un paisatge ben diferent del que contemplem avui, ambicionat i polèmic en tot temps, el principal protagonista del qual era EL VELL TER.

Ras de Santa Anna

27 de de 1644

Sol·licitud de compra del Ras de Santa Anna a l'Estartit, cursada per Andreu Sabat, notari de Torroella i en aquells dies Síndic de la Universitat de Torroella.

EMPLAÇAMENT I CARÀCTER DEL TERRENY

Cabuda de 20 vessanes, terra inculta, erma, que «en temps de maror i tempestat en la mar, s'omple d'aigua de la mar».

AFRONTAMENTS

A Sol ixent. Amb la mar del Port de l'Estartit

A migdia. Amb la Bassa i terres dites «Lo grau de la Pastella» que posseeix Miquel Pagès Pastell, Dtor. en Medicina.

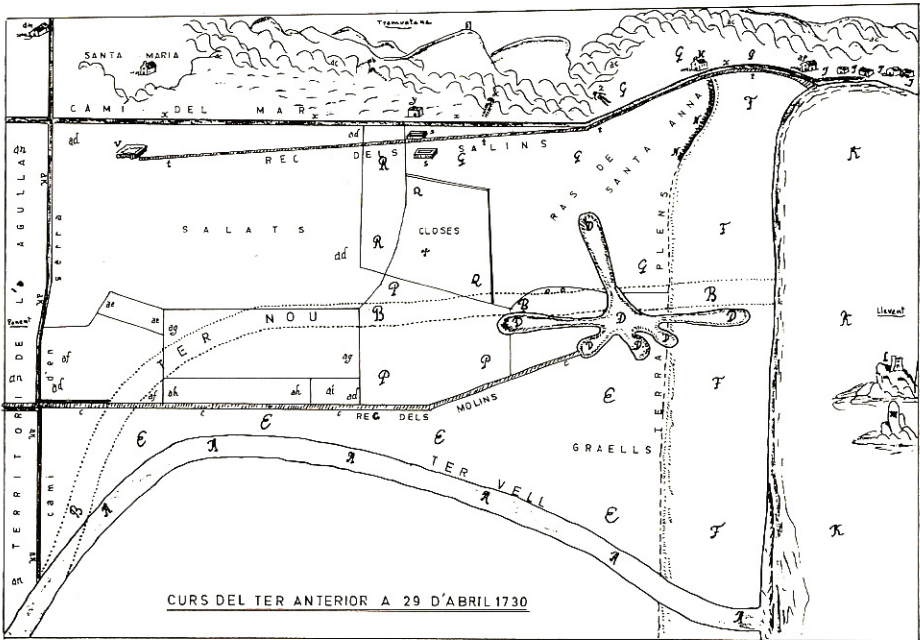
A Ponent. Part en honor de Na Francisca Sarriera i de Pons, dit «Lo Camp Batlle».

Part amb l'hereu de Rafel Figueres, carnicer de Girona.

Part amb la muntanya hon es la Font de Santa Anna.

A Tramuntana. Amb la Muntanya.

(Inscrit en el Llibre de Possessions
fol. 26, 22-9-1644)

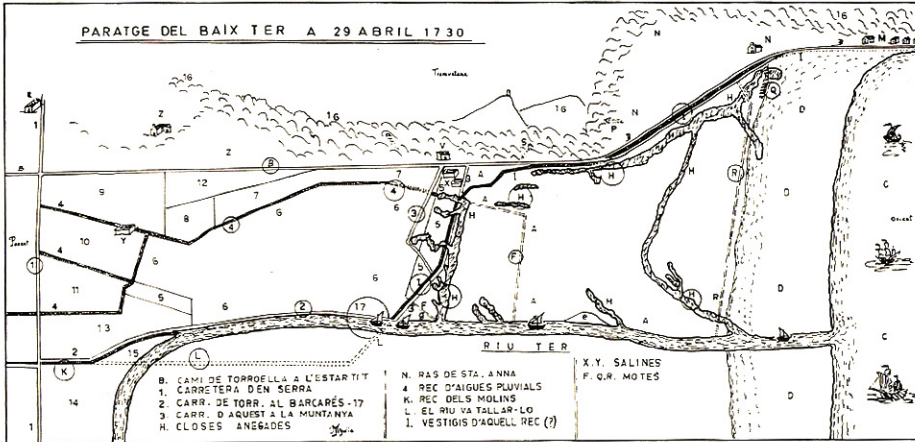
Plànol I Canvi del curs del riu Ter al grau de Na Pastella

Explicació

- A.— RIU DE TER VELL, O LLOCH PER AHONT PASSAVA ANTIGAMENT
- BB.— RIU DE TER NOU, O LLOCH PER AHONT PASSA LO DIA PRESENT
- CC.— RECH DELS MOLINS, LA MAJOR PART SE TROBA DEBASTAT DE TER
- DD.— GRAU DE NA PASTELLA, VULGO DIT BASSA LLARGA
- EE.— TERRENO ANOMENAT GRAHELLS
- FF.— ARENALS DE MAR
- GG.— RAS, O PLA DE STA. ANNA
- H.— CAPELLA DE STA. ANNA
- JJ.— PORT DEL ESTARTIT, AB LAS BOTIGAS
- KK.— MAR
- C.— LAS MEDAS
- M.— CAP, O CABALL BERNAT
- N.— TERRAPLE CONSTRUHIT PER LA VILA DE TORROELLA
- OO.— PART DE TERRA DENA PASTELLA
- PP.— CAP BATLLE DEL SR. COMPTE ÇARRIERA (camp)
- QQ.— CLOSAS SAGUERES MOTADES —de Puig +
- RR.— FEXA DE LA VILA
- SS.— ENJUPS PER REBRER LA AYGUA DEL RECH DEL SALINS PER FER LA SAL
- t.— RECH DELS SALINS

V.— CASA DE POSAR LA SAL, DERRUHIDA
XX.— CAMÍ DE MAR, O ESTARTIT PER LO PEU DE LA MONTAÑA
Y.— REJOLARIA DE LA VILA
Z.— FONT DE STA. ANNA
&.— FONT DEL ROMEU

ab.— FONT DEL RODO
ac.— MONTAÑA
ad.— TERRENOS DIT LOS SALINS, O SALATS
ae.— FEXA DE LA VILA
af.— CLOSA CANEDA
ag.— FEXA PUIG, DEL DIT SR. COPTA ÇARRIERA
ah.— FEXA DE LA CAPELLA DE STA. MARIA
ai.— FEXA DE NA PORTAS
an.— CAMI, O CARRETERA DITA DE SERRA
al.— CAPELLA, Y CASA DITA DE STA. MARIA DEL MAR
am.— MAS FIGUERES
an.— TERRITORI DIT LA AGULLA
ao.— 1500 CANAS DE LA BOTIGA DE THOMAS FERRER A LAS MEDAS
ap.— BOTIGA DE DIT FERRER

Plànol II

MAPA O PLA DEL TERRENO Y VEHINS DE LA PESSA DE TERRA QUE ESTA EN QUESTIO ENTRE LA UNIVERSITAT DE LA VILA DE TORROELLA DE MONTGRI, Y LO SR. PUIG DE DITA VILA, CIJUADA DITA TERRA EN LO TERME DE LA MATEIXA VILA, FETA DITA MAPA SEGONS LA FORMA QUE LO DIA 29 ABRIL 1730 SE TROBAVA AB LAS DIVISIONS DE LAS PESSAS DE TERRA, CAMINS, RECHS, MOTAS, BASSAS, DIFERENTS VESTIGIS VELLS DE DITAS Y ALTRES COSAS, Y PER AHONT PASSA LO RIU TER Y DEMES QUE BAIX SE EXPLICARA, Y AXI O FIRMO JO JOAN FERRER GEOMETRA DE LA BISBAL.

Explicació

- A.— TERRA DE LA QUESTIO
- B.— CAMI DES DE TORROELLA AL PORT DIT ESTARTIT
- C.— MAR
- D.— ARENALS DEL MAR
- E.— PART DE TERRAS DE NA PASTELLA
- F.— CLOSAS SAGUERAS MOTADAS
- G.— CAMP BATLLE DEL SR. COMPTE SOLTERRA
- H.— BASSAS, O LLAGUNAS QUE MOLTA PART DEL ANY ESTAN PLENAS DE AYGUA
- I.— VESTIGIS DE RECH CAPAS PER MOLI FARINER
- K.— RECH QUE VE DELS MOLINS DERRIHITS LO UN DIT MOLI DEL MITG Y LO ALTRE MOLI DE VALL
- L.— FORMA AB QUE SE JUDICA CONTINUAVA DIT RECH PER UNIRSE AB DITS VESTIGIS SIGNATS DE I, ANTES QUE LO RIU TER DEBAS-TAS LO TERRENO

- M.— PORT DIT LO ESTARTIT AB SAS BOTIGAS
- N.— TERRENO DIT + PLA DE STA. ANNA AB SA CAPELLA + O RAS
- P.— FONT DITA DE STA. ANNA
- Q.— TERRAPLE FET A COSTAS DE LA DITA VILA
- R.— VESTIGIS DE MOTA VELLA
- S.— FONT DITA DEL ROMEU
- T.— RIU TER
- V.— REJOLARIA DE DITA VILA
- X.— VESTIGIS (SE DIU) DE ENJUPS DE FER SAL
- Y.— CASA DERRUHIDA (SE DIU) DE POSAR LA SAL.
- Z.— CAPELLA DE SANTA MARIA DEL MAR Y SAS TERRAS
- &.— MAS FIGUERES O ARRENCADA Y PART DE SAS TERRAS

- 1.— CARRETERA DITA DEN SERRA
- 2.— CAMI QUE VA DE LA DITA VILA A LES BARQUES DEL RIU
- 3.— CAMINS PER ANAR DE DITAS BARCAS A LA MONTAÑA
- 4.— RECHS DE AYGUAS PLUVIALS
- 5.— FEXAS, OPESSAS DE TERRA DE DITA VILA
- 6.— TERRAS DE DIT SR. COMPTE DIT LO CAMP GRAN Y PART DE LA FEXA PUIG
- 7.— FEXA LLARGA DE DIT SR. COMPTE
- 8.— CLOSA DITA XICA, O, DE 3 VESSANES DE DIT SR.
- 9.— CLOSA DITA LLARDA DE DIT SR.
- 10.— CLOSA DITA FONDA, O DELS SALINS DE DIT SR.
- 11.— CAMP DE LAS PARETS, O, DE 3 CORNS DE DIT SR.
- 12.— FEXA DE QUINTANA
- 13.— CAMP DIT CLOSA CANEDA
- 14.— BOSCH Y CAMP DEN PI
- 15.— AYGUALLEIX DE UGAS
- 16.— LA MONTAÑA
- 17.— PUESTO AHONT DE ORDINARI SE DETE LO BARCARES

Advertencias

Entre lo Ras, o, Pla de Sta. Anna y la terra de la questió que asseñala dos camins es que passa ell per quiscum costat de vestigis de Rech.

Lo cami que va de las barcas a la montaña tambe part de ell continua en dos parts per causa de las ayguas.

Los puns asseñalan (lo seque se judica) la continuacio que tenian los Rechs y mota.

Josep Vert i Planas